

KAFDAĞI

Cilt:6, Sayı: 2, Aralık 2021, 234-237

Gönderim Tarihi: 11.06.2020

Kabul Tarihi:29.12.2021

**UNAT, F.R. (1976). İKİNCİ MEŞRUTİYETİN İLANI VE 31 MART
HADİSESİ, TÜRK TARİH KURUMU YAYINEVİ, ANKARA. 260 S.**

Murat ŞENGÖZ

Dr. Milli Savunma Bakanlığı

ORCID ID: 0000-0001-6597-0161

Çalışmanın Türü: Kitap Tanıtımı

Faik Reşit Unat Bey'in yayına hazırladığı, "İkinci Meşrutiyetin İlanı ve 31 Mart Hadisesi" isimli eser, esasen iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm bir ön sözden sonra fezlekenin olduğu şekliyle aktarılmasından, ikinci bölüm ise, ana olaylar çizelgesi, indeks ve resimlerden meydana gelmektedir. Kitabın nüvesini esasen, Ali Cevat Bey'in 31 Mart hadiseleri üzerine kendi el yazısıyla, 146 sayfalık kalın ciltli bir deftere yazdığı bir fezleke oluşturmaktadır. Kitabı hazırlayan Faik Reşit Unat, eserin asıl metnini yüz sahife içinde umumi istifadeye arz ettikten sonra, kendisi de bazı eklemeler yapmıştır. Bunlar, mevzu ile ilgili ve temas edilen mesele dolayısıyla devrin tarihini aydınlatmaya yarayacak bazı önemli vesika örnekleriyle, İkinci Meşrutiyetin ilanını hazırlayanlardan başlayarak, hal'e kadar cereyan eden belli başlı olaylara dair tafsilatlı bir kronoloji cetveli ve bazı resimlerdir. Bilhassa atfı yapılan bir takım tarihi vesika ve resimler, hadiselerin geçtiği dönemin, okuyucuların gözünde daha iyi canlanmasına katkı sağlaması bakımından oldukça kıymetlidir. Ali Cevat Bey'in özellikle olayların canlı tanığı olarak hem Padişah, hem de İttihat ve Terakki Cemiyeti ve diğer mülki ve idari eşraf hakkında aktardıkları, her ne kadar doğrudan böyle bir maksadı olmasa dahi, 31 Mart hadisesi hakkında bilindiği düşünülen birçok gerçeği kısmen teyit ve de tekzip etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Kitabın yazarı Faik Reşit Unat Bey, fezlekenin sahibi Ali Cevat Bey'i henüz İstanbul Erkek Lisesi'nde bir öğrenci iken katıldığı bir kutlama töreninde tanır. Daha sonra Faik Reşit Unat Bey, kendisinin eski öğretmenlerinden, bir ara maarif müsteşarlığı da yapmış olan, İhsan Sungu

Bey'den, Ali Cevat Bey'in İkinci Meşrutiyet hakkında bir fezleke hazırlamış bulunduğunu ve bu fezlekenin de Ali Cevat Bey'in dışişlerinde görevli olan oğlu Cevat Açıkalın'da olduğu bilgisini alır. Bunun üzerine Faik Reşit Unat Bey, Ali Cevat Bey'in oğlu ile görüşerek Ali Cevat Bey'in hazırlamış olduğu fezlekenin neşrini yapmaya karar verir. Nitekim söz konusu fezleke sadece hadiselerin gün gün yazılı olduğu siyasi bir muhtıra değildir. Bundan ziyade, 31 Mart hadisesinden yaklaşık sekiz ay sonrasında, kronolojik bir sıralamaya dikkat edilmeksizin kaydedilmiş bazı notlar ve değerlendirmelerden meydana gelmektedir. Bu sebeple Faik Reşit Unat Bey çalışmasını, hadiselerin daha iyi anlaşılabilmesini temin etmek için bir ana olaylar çizelgesi, resimler, bazı vesikalar ve kısa notlarla takviye etmiştir.

Faik Reşit Unat Bey tarafından hazırlanan eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, giriş ve ön sözden sonra Ali Cevat Bey'in hazırlamış olduğu orijinal fezleke ile devam etmektedir. Fezleke, Ali Cevat Bey'in görev yaptığı Mabeyin-i Hümayun Kitabet Dairesinde vazifeye başlamasıyla ilgili anıları ve izlenimleri ile başlar. Daha sonra Ali Cevat Bey fezlekesinde, Meşrutiyet Dönemi ve Meclis-i Mebusan'ın açılmasıyla ilgili izlenimlerini aktarmaktadır. Fezlekedeki kronolojik sıraya riayet edilmediği için daha sonra, 31 Mart hadisesinden önceki ve 31 Mart hadisesi esnasındaki olaylar ile II. Abdülhamit'in hal'i ile ilgili izlenim ve bilgiler de aktarılmaktadır.

Eserin ikinci bölümü ise bir olay sıra cetveli, bir kısım vesikalar, resimler ve kısa notlardan oluşmaktadır. Olay sıra cetveli, 31 Mart hadisesi ile ilgili olayların tarihi bir kronolojisini sunmaktadır. Eserde geçen vesikalar ise, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Abdülhamit hakkındaki görüş ve tutumlarının muhtelif safhalarda, ne suretle ve ne şekilde değiştiğini, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hükümet işlerine, ordu hayatına açık ve kapalı müdahaleleri ve bu müdahaleler neticesinde açığa çıkan tepkiler ile ilgili bilgiler içermesi bakımından önemlidir. Söz konusu vesikalarda ayrıca, Meclis-i Mebusan ile Padişah arasındaki münasebetler, 31 Mart hadisesi sırasında hükümetin ve meclisin düştüğü aciz durum ve kararsızlıklar, 31 Mart hadisesi dolayısıyla gerçekleşen ihtilal karşısında İstanbul'daki siyasi teşekküllerin teskin edici tutumları hakkındaki tespitler de yer almaktadır. Ayrıca vesikalar, Hareket Ordusunun İstanbul'a gelişinin ve hal'in mecburi bir oldu bittiye getirilişinin takip ettiği seyri göstermesi bakımından da kıymetli tarihsel bilgiler vermektedir. Ayrıca hal' fetvasını lüzumlu kıldığı iddia edilen sebepleriyle hal' kararının Meclis-i Mebusan'da son şeklini aldığı güne ait olarak, Abdurrahman Şeref Bey'in naklettiği intibaların ise asla önemini kaybetmeyeceği ifade edilebilir. Sonuç olarak, bahsi geçen

vesikaların, fezlekenin doğrudan doğruya ve bilmünasebe temas ettiği ve tarihin henüz kesin hükmünü veremediği bir büyük olayın içyüzünün aydınlatılabilmesine yardımcı olması bakımından pek değerli bilgiler içerdiği ifade edilebilir.

Faik Reşit Unat Bey çalışmasında, o vakte kadar henüz İkinci Meşrutiyet devrinin tam ve tafsilatlı bir tarihçesinin yazılmamış olması ve o devri yaşayanların çoğunun hadiselerin gelişmesi ile alakalı önemli teferruatları unutmuş olabileceklerinden bahisle çalışmasına mümkün olduğu ölçüde detaylı bir olay sıra cetveli eklemiştir. Ayrıca Faik Reşit Unat Bey çalışmasını, eser içinde geçen ve atıf yapılan ilgili şahısların hüviyetleri, biyografileri ile birlikte adı geçen bazı yer ve teşkilatlarla alakalı kısa notlar ve isimler de eklemek suretiyle genişletmiştir.

Kitaba esas olan fezlekenin sahibi Ali Cevat Bey, 31 Mart hadisesinin en yakın şahitlerinden birisidir. Ali Cevat Bey, bu ciddi olaylara, kendi ifadesiyle, en yakından tanıklık etmiş birisidir ve şahitliklerini, kendisini kronolojik bir sıralamaya uymak mecburiyetinde hissetmeksizin, bilhassa ve bizatihi tanık olduğu olaylar halen zihninde ve ruhunda tazeliğini koruduğu bir vakitte kaleme almıştır. Ali Cevat Bey'in hazırladığı bu muhtıra, yani kendisi tarafından "fezleke" adı verilen beyanları bu şekilde oluşmuştur. Nitekim Ali Cevat Bey'in anlatımıyla 31 Mart vakası özünde, ordu içinde gerçekleşen olayların, yine bizatihi ordu tarafından bastırılması ve neticesinde geniş çaplı tasfiyelerin gerçekleştirilerek ülkede nizam ve sükunetin sağlanmasından ibaret bir hadisedir. Ali Cevat Bey'e göre 31 Mart hadisesi bu yönüyle, ülkede 33 sene mutlak hüküm süren bir Osmanlı Hükümdarının iktidarına son verilerek, memlekette meşrutiyet idaresinin kurulmasına imkan veren önemli bir dönüm noktasıdır. Ne var ki, Ali Cevat Bey'in kuşkusuz o günün siyasi atmosferi içerisinde, hadiselerle ilgili tanıklıklarını ve düşüncelerini tam bir şeffaflık ve içtenlikle yazabildiğini düşünmek hata olabilir. Ancak kendisinin hadiselerle ilgili beyanları, yine de kıymetli bir tarihi vesika niteliğindedir, ancak elbette ve mutlaka aktarılanlar, aktarılmayan bilgilerle birlikte ele alınıp düşünülmalıdır. Ali Cevat Bey'in bu çalışması bilhassa olayların gerçekleşmesi sırasında Osmanlı Sultanı ile temasları ve kendisinin aktardıkları itibarıyla, II. Abdülhamid'in siyasi karakterinin anlaşılması açısından da, özel bir değer taşımaktadır.

Netice itibarıyla denilebilir ki, Faik Reşit Unat Bey tarafından, İkinci Meşrutiyetin ilanı ve 31 Mart hadisesi ile alakalı olarak, İkinci Abdülhamit'in son Mabeyn Başkâtibi olan Ali Cevat Bey tarafından hazırlanan bir fezlekenin olay sıra cetveli, tarihi vesikalar, resimler ve kısa

notlarla takviye edilmesi suretiyle hazırlanan bu çalışma, bir döneme ışık tutan tafsilatlı bir başucu eseri niteliğindedir. Faik Reşit Unat Bey tarafından, söz konusu fezleke üzerinde gerçekleştirilen bu eklemeler, hem hadiselerin konu ve anlam bütünlüğünün sağlanmasına, hem de hadiselerin yaşandığı dönemin sonradan zihinlerde daha iyi canlandırılabilmesine katkı sağlama sı bakımından oldukça kıymetlidir. Ayrıca eserin bir takım vesikalara atıf yapılarak zenginleştirilmesi de, eserin anlaşılabilirliğinin kolaylaştırılmasına ve akıcılığının artırılmasına katkı sunmaktadır.